

Van "Woaterhuus" tot "Woatertoren"

VAN WOATERHUUS TOT WOATERTORRE

DRINKWATERPERIKELEN IN OOSTENDE VANAF DE 19de EEUW

LUCIEN VALCKE

DEEL 1 : 1600 - 1855 : WATERPUTTEN & WATERHUIS

In het hartje van het Maria-Hendrikapark staat één van de modernste en misschien wel de hoogste watertoren van ons land. Men zou kunnen zeggen : de vijfde...of de vierde Oostendse watertoren, als men de allereerste vergaarbak die in 1863 op 1,5 meter boven de artesische put werd gebouwd, wel of niet meetelt.

Elk huis en gebouw van de stad van helder, drinkbaar water voorzien zoals nu gebeurt via deze mooie watertoren, is niet altijd zo vanzelfsprekend geweest. Bovendien nam men het niet altijd zo nauw met de hygiëne sedert de middeleeuwen en tot diep in de 19de eeuw. In bepaalde perioden schuwde men zelfs het water!

Dat het hier in Oostende steeds een groot probleem geweest is om aan drinkwater te geraken, leest men al bij E. Vlietinck in zijn relaas over het Beleg van Oostende van 1601 tot 1604 (1):

"De sterfte onder de soldaten der bezetting werd nog vermeerderd door alle slag van ziekten als bloedloop, scheurbuik, heete koorts en zelfs door de pest, natuurlijke gevolgen van gebrek aan genoegzamen watervoorraad..."

en verder :

"Van alle zijden ingesloten moesten zich de verdedigers der vesting alles, niet alleen bouwstoffen en geschut, maar voedsel, geneesmiddelen, ja water en bier over zee uit Engeland of Zeeland doen toezenden..."

Tot in 1863 bestonden er in Oostende geen waterleidingen. De watervoorziening was hoofdzakelijk gebaseerd op waterputten. Op een stadsplan van 1745 (2-zie hiernaast) zijn duidelijk twee grote zoetwaterputten aangegeven : één op het "Ponton Bastion" en één op het "Bastion van de Sluis".

We mogen echter niet uit het oog verliezen dat het waterverbruik voor de 19de eeuw niet te vergelijken is met ons hedendaags verbruikspatroon!

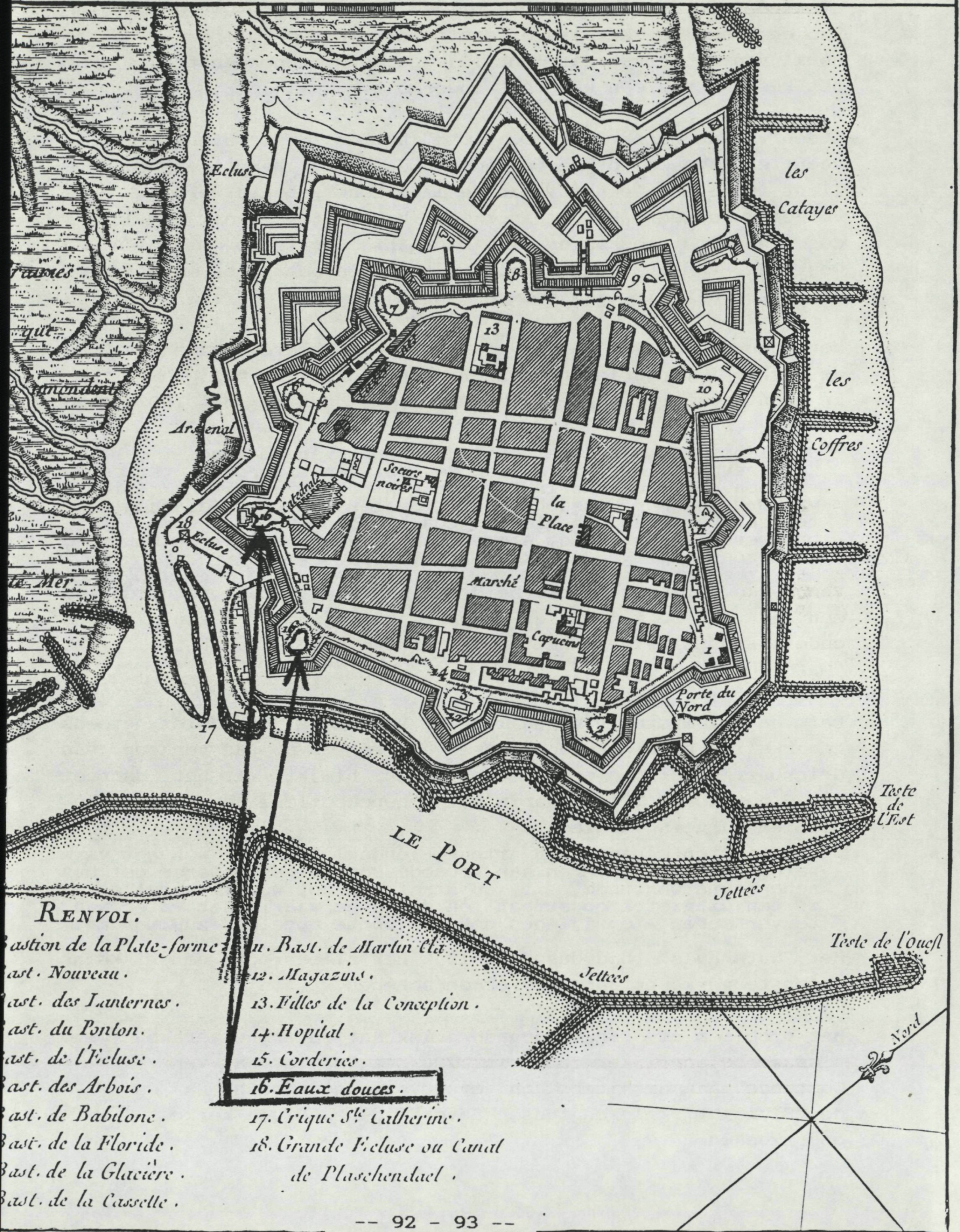
Water werd wel in de huishouding gebruikt voor het bereiden van maaltijden maar nauwelijks als drank : men dronk vooral "klein bier" (= tafelbier).

"Wanneer de stadsmagistraat zich in de 13de tot de 17de eeuw voor de goede staat van de waterputten interesseerde, had hij niet zozeer de gezondheid van de bevolking op het oog maar eerder de veiligheid. Naast oorlog was brand immers het ergste wat een stad, waarvan de huizen meestal van hout waren, kon overkomen." (3)

PLAN D'OSTENDE 1745

Echelle de trois cent Toises.

50 100 200 300

REVOI.

Bastion de la Plate-forme.
 Bast. Nouveau.
 Bast. des Lanternes.
 Bast. du Ponton.
 Bast. de l'Écluse.
 Bast. des Arbois.
 Bast. de Babilone.
 Bast. de la Floride.
 Bast. de la Glacière.
 Bast. de la Cassette.

- 11. Bast. de Martin Cl.
- 12. Magazins.
- 13. Villes de la Conception.
- 14. Hôpital.
- 15. Corderies.
- 16. **Eaux douces.**
- 17. Crique Ste Catherine.
- 18. Grande Écluse ou Canal de Plaschendael.

Vele woningen beschikten over een eigen waterput hetzij op een binnenplaats of in de tuin, hetzij in de woning zelf, eventueel in de kelder. Dit blijkt onder andere uit de melding van de heer De Ketelaere, apotheker in "De Olifant", op de hoek van de Kerkstraat (nr 16) en de Wittenonnenstraat, over het bestaan van een waterput onder dit huis (4).

Leden van de heemkring "De Plate" hebben deze waterput onderzocht en kwamen tot de bevinding dat deze bakstenen put wellicht in de eerste helft van de 17de eeuw gebouwd werd. Volgens de heer R. Verbanck zou het zelfs mogelijk zijn dat deze waterput nog ouder is, want hij merkte op een plan van Oostende van 1539 een groot aantal steenputten op, die achter de huizen uit die tijd gelegen waren (5).

Het duurde tot in 1632 vooraleer een wakkere "commercant" in de verkoop van drinkbaar water een lucratieve bezigheid zag. In een decreet van het schepencollege van 13 mei 1632 stond dat :

"Guillaume Van Dycke met enige brouwers van de stad 't goed gevonden had alhier op de kaai een citerne of terrasbak te doen maken om daarin te brengen het water uit de rivier van Brugge naar Plasschendaele (de Ieperleet) en daarmee de terrasbak altijd voorzien te houden tot gebruik van de brouwers, de stad, de Armada van Zijne Majesteit en het garnizoen, mits redelijk salaris." (6)

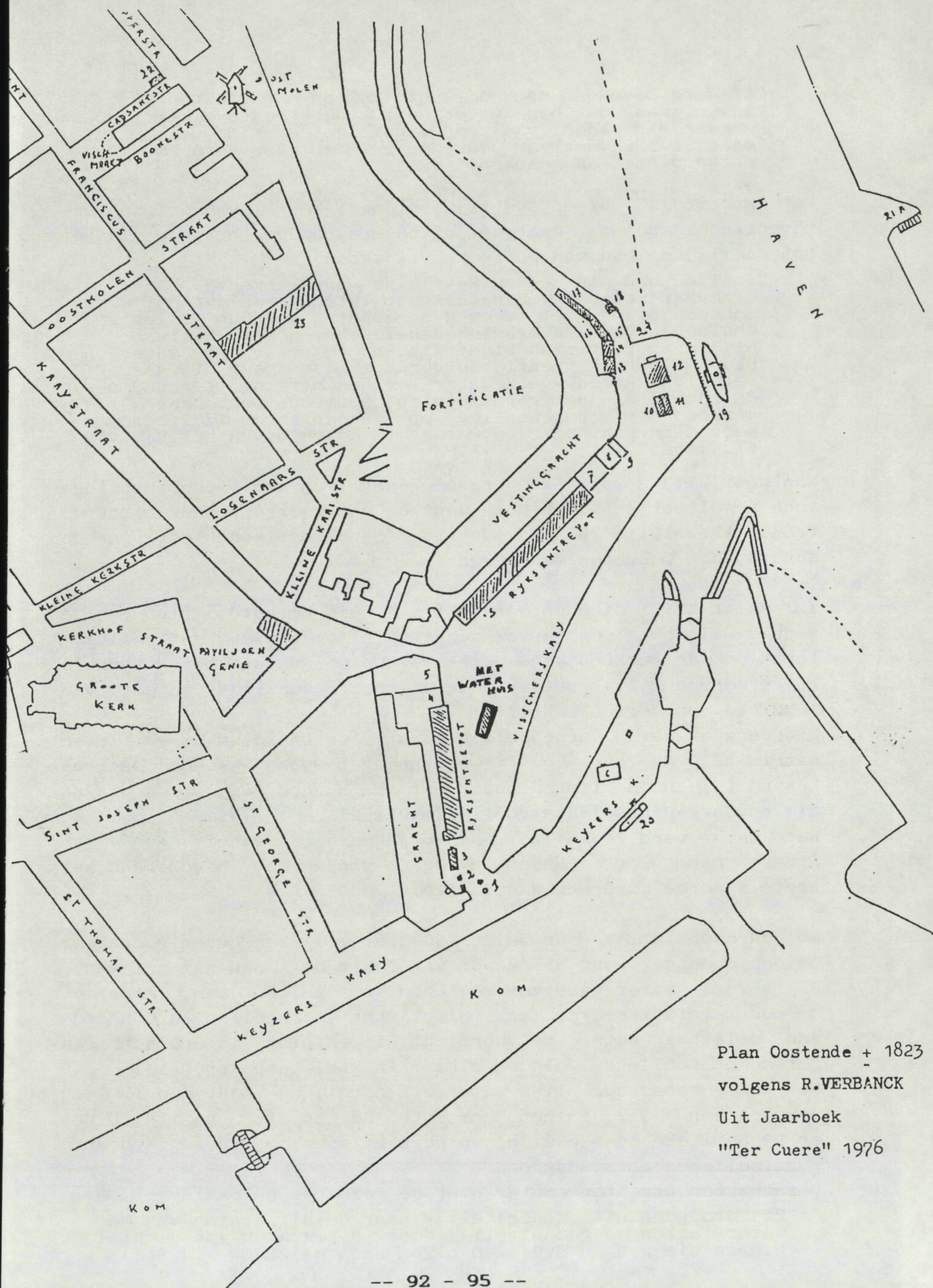
Van Dycke verzocht de overheid hem een plaats aan te duiden om een bak van 50 x 60 voet behoorlijk te kunnen maken. Volgens oude plannen lag deze bak op de huidige plaats van het "Waterhuis".

Dat de opvolgers van Guillaume Van Dycke het niet steeds gemakkelijk hadden hun exclusieve rechten op de verkoop van drinkbaar water te doen eerbiedigen, blijkt uit het decreet van 5 november 1716, waarin het schepencollege aan alle inwoners en burgers verbiedt :

"Dat zij ten schade van Arthur Blondeel, pachter van het vers water, zouden leveren aan vreemde schippers, komende met hun schepen te Oostende, dit op straf van het water te zullen moeten uitgieten op straat en de tonne waarin het water was, te verbeuren terwijl hen ook een boete opgelegd zou worden."

Het "Waterhuis" had dus duidelijk het alleenrecht om drinkbaar water te verkopen aan de vreemde schepen.

Het probleem om aan voldoende drinkbaar water te geraken werd alsmaar belangrijker zodat in 1720 het "Magistraat van Oostende" aan architect Jan Vercruysse de opdracht gaf om de "Sluisput" gelegen tussen Raversijde en Middelkerke te onderzoeken.

Plan Oostende + 1823
 volgens R.VERBANCK
 Uit Jaarboek
 "Ter Cuere" 1976

"Er werd bevonden dat die put 120 ton per 24 uren kon geven, maar dat het water op 10 voet hoogte gepompt moest worden bij middel van een windmolentje. Alhoewel de put maar 24.536 voet van Oostende gelegen was, werd het ontwerp niet aangenomen." (7)

Het "Waterhuis" bleef dus zijn belangrijke rol van drinkwater-bevoorrader spelen, maar de uitbaters hadden het hoe langer hoe moeilijker hun monopolie te vrijwaren :

"In 1763 had een zekere Patricius Vandekerkhove, eigenaar van het verswaterschap laten weten aan het schepencollege dat vreemde schippers met hun jollen en chaloupen vers water gingen halen boven het Sas van Slijkens. Patricius bleef zitten met zijn vers water en had alleen klanten in de vorstperiode. Maar hij was verplicht steeds vers water ter beschikking te houden van de inwoners, het garnizoen en de zeeschepen. Daarom verbood het schepencollege op 24 september 1763 eens te meer alle schippers om water te halen boven het Sas van Slijkens." (8)

Waarschijnlijk zal deze tussenkomst van het schepencollege toch resultaat gehad hebben want de waterverkoop duurde tot de Franse Revolutie waarna door de Napoleontische oorlogen de schepen uit Oostende wegbleven.

In maart 1815 dienden een zekere Louis Bernard Tribou en de weduwe Drijvoet een verzoekschrift in om opnieuw dat alleenrecht op de verkoop van drinkbaar water vanuit het Waterhuis te verwerven. Zij voegden een afschrift van het decreet van 1632 bij hun verzoekschrift.

Dit verzoek werd vermoedelijk gunstig onthaald, want we lezen dat in 1832 de herberg "'t Waterhuis" bewoond was door Jacobus Lusyne (9) en de citerne onder het huis deed nog steeds dienst als bevoorradingsplaats voor drinkwater.

Het water werd toen per schip aangevoerd vanuit de vaart Brugge-Damme. De schepen in de haven werden bevoorrad met grote ijzeren citernewagens." (10)

We schreven 1823 : nog juist 100 jaar zal het duren vooraleer de Oostendenaar echt drinkbaar water uit de kraan zal krijgen. Er is veel water naar zee gevloeid in die 100 jaar, maar ook de puur gefantaseerde en realistische voorstellen om Oostende van drinkbaar water te voorzien, al of niet in opdracht van het schepencollege, volgden elkaar in snel tempo op. (11)

Het gemeentebestuur liet waterputten delven zodat men in een verslag van 1852, in het gemeenteblad geboekt, kan lezen dat er 20 publieke pompen zijn, 15 gemaakt door de stad en 5 door particulieren op stadsgrond.

Deze putten brachten echter niet de gezochte oplossing :

"Zij droogden uit, gedeeltelijk door de uitputting van de watervlakken en gedeeltelijk door het graven van de rioleringen die men in die tijd begon aan te leggen..." (12)

noten :

- (1) Edw. Vlietinck : "Het Oude Oostende en Zijne Driejarige Belegering" pp. 293-294
- (2) Georges De Vent : "Zee en Duinen" p.70
- (3) Wim Van Craenenbroeck : "Eenheid in verscheidenheid. Watertorens in België" pp.18-19
- (4) O. Vilain : "Vondstmeldingen", in "De Plate"(1978) p.82
- (5) R. Verbanck : "Vondstmeldingen", in "De Plate"(1978)p.99
- (6) D. Demoor : "Merkwaardige gebouwen in Oostende", in "De Plate" (1976)p.8
- (7) "De Zeewacht" (1923),nr 38
- (8) D. Demoor , idem (6) pp. 9-10
- (9) R. Verbanck : "Van de Oude naar de Nieuwe Visserskaai", in jaarboek "Ter Cuere", 1976
- (10) Dit bevoorradingssysteem bestond nog tot een stuk in de jaren 1900. Op een factuur van 1914 van Albert Lanoye-Sanders vond men dat een wagen water zes frank kostte.
- (11) "De Zeewacht", 22 september 1923 : "Hoe men in Oostende aan drinkbaar water geraakte."
- (12) Ed. de Cuyper : "La question de l'eau potable à Ostende, 1720-1900",p. 10

